

Høringssvar vedr. *Forslag til endringer i opplæringsloven og friskoleloven (nytt kapittel om skolemiljø)*

FRI - foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold (tidligere LLH) viser til Kunnskapsdepartementets sitt høringsnotat av 20. april 2016. Her følger vårt høringssvar til forslaget om endringer i opplæringsloven og friskoleloven.

Innledningsvis vil vi berømme departementet for å understreke at endringene i regelverket aldri alene vil kunne løse samfunnets utfordringer med mobbing i skolen og dårlig skolemiljø. Vi er glade for at mange av anbefalingene fra NOU 2015:2 “Å høre til. Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø” er tatt med i forslaget. Den offentlige utredningen viet stor oppmerksomhet mot “arbeid rettet mot krenkelser som har sammenheng med diskrimineringsgrunnlagene”(NOU 2015:2, s. 158-163), og skriver at

Utvalget mener at forskningen i kapittel 7 viser at det er behov for at staten setter inn særskilte tiltak for å forebygge krenkelser som er knyttet til kjønn, religion, etnisitet, seksuell orientering, kjønnsuttrykk, kjønnsidentitet, nedsatt funksjonsevne og urfolk. Det er, slik utvalget ser det, nødvendig med særskilte tiltak rettet mot dette også på grunn av elevenes rett til ikkediskriminering i barnekonvensjonen artikkel 2 og diskrimineringslovgivningen. Det betyr at skoleeierne og skolene må ha et særskilt søkelys rettet mot krenkelser av elever som er knyttet til etnisitet, religion, funksjonsnedsettelse, kjønn, seksuell orientering (NOU 2015:2, s. 158)

NOU 2015:2 vektlegger i tillegg behovet for forebygging. Forebygging av dårlige skolemiljø og mobbing gjennom kompetanseheving hos lærerne om elever med særskilt sårbarhet, der iblant elever som bryter med normene for kjønn og seksualitet, er etter vår mening helt sentralt for å unngå at utsatte elever mister deres rett til en trygg og god skolehverdag fri for krenkelser og identitetsbasert mobbing.

Når flere av punktene i høringsnotatet er gjengitt som tiltak i Regjeringens nye handlingsplan mot diskriminering på bakgrunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk¹, er det viktig at disse faktorene nevnes spesifikt også i det nye kapitlet om skolemiljø i opplæringsloven. Undersøkelser om mobbing og psykisk helse fremhever ungdom som er lesbiske, homofile, bifile eller transpersoner som en særskilt sårbar gruppe hva gjelder bruk av rusmidler, psykiske plager, mobbing og trakassering²³⁴⁵. Lovteksten bør derfor i større grad eksplisitt styrke denne elevgruppas rettsikkerhet, samt de andre elevgruppene som faller inn under gjeldende diskrimineringsvern⁶⁷.

Opplæringsloven benyttes av rektorer og skoleansatte, ikke av erfarne rettsanvendere. Man bør derfor være forsiktig med å utelate sentrale ting fra lovteksten, og FRI mener en oppramsing av gruppene som regnes som spesielt sårbare er viktig.

Om FRI

FRI - foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold (tidligere LLH) arbeider for likestilling og mot diskriminering av personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet i Norge og i resten av verden.

FRI har gjennom flere år utviklet et kompetansemiljø for ansatte i norsk skole. I den forbindelse underviser vi lærere og lærerstudenter om normer, kjønn, seksualitet og

¹ Barne- og likestillingsdepartementet, 2016. *Trygghet, mangfold, åpenhet*
https://www.regjeringen.no/contentassets/6e1a2af163274201978270d48bf4dfbe/lhbt_handlingsplan_web.pdf

² Roland, Erling og Gaute Auestad, 2009: "Seksuell orientering og mobbing", Senter for atferdsforskning, Universitetet i Stavanger.

³ Hegna, Kristinn, 2007: "Seksuell orientering, mobbing i skolen og psykisk helse", Tidsskrift for ungdomsforskning 2007, 7(2):85-91

⁴ Øya, Tormod, 2006: "Ung i Oslo – Levekår og sosiale forskjeller". Oslo: NOVA.

⁵ Bendixen, M. og Kennair, L., 2014: Resultater fra prosjekt Seksuell helse og trakassering i videregående opplæring 2013-2014. Trondheim: NTNU.

⁶ Lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion og livssyn (diskrimineringsloven om etnisitet)
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2013-06-21-60>

⁷ Lov om forbud mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk (diskrimineringsloven om seksuell orientering) <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2013-06-21-58>

ulike familieformer. Undervisningsopplegget heter Rosa kompetanse, er kunnskapsbasert og i tråd med flere kompetansemål i læreplanverket. Rosa kompetanse skole samarbeider tett med profesjonsorganisasjonene og fremtredende fagfolk på feltet og er finansiert av Utdanningsdirektoratet.

Gjennom vår undervisning møter vi mange lærere som opplever at lærerutdanningen i liten grad gjorde dem i stand til å imøtekomme kravene i læreplanen, samt til å håndtere situasjoner som oppstår knyttet til kjønn og seksualitet – eksempelvis identitetsbasert mobbing.

Vi er spente på utformingen av informasjonsportalen “som skal gjøre det enklere for barn, unge og foreldre å finne informasjon om tiltak mot mobbing og andre krenkelser” (s. 47). Ifølge NOU 2015:2 finnes det “få tiltak særskilt rettet mot krenkelser, mobbing, trakassering og diskriminering i skolen knyttet til seksuell orientering, kjønnsidentitet” (NOU 2015:2, s. 162), men Rosa kompetanse nevnes som et tiltak som jobber målrettet for en skole der lesbiske, homofile, bifile og transpersoner skal kunne være seg selv og oppleve å bli inkludert og ivaretatt. Vi underviser lærere, lærerstuderenter og andre skoleansatte i hele Norge, og vi blir også kontaktet av elever, foresatte og skoleansatte der vi blir brukt som håndhevingstiltak i konkrete mobbesituasjoner.

FRI vil med dette ønske lykke til i den videre prosessen, samt stille vår faglige kompetanse til disposisjon i arbeidet med å sikre et trygt og godt skolemiljø for alle elever.

Vi har følgende hovedinnspill til endringer i opplæringsloven og friskoleloven:

- Vi støtter at skolemiljø får et eget kapittel i opplæringsloven for å styrke elevenes rettsikkerhet

- Nulltoleranse mot krenkelser bør som høringsnotatet foreslår, lovfestes uttrykkelig i den overordnede bestemmelsen. Det bør i tillegg presiseres at nulltoleranse mot krenkelser gjelder uavhengig av om krenkelsen er rettet mot én bestemt person
- I argumentasjonen knyttes gjeldende diskrimineringslov og “uttrykket elever med særskilt sårbarhet” sammen, og høringsnotatet refererer blant annet til diskrimineringsvernet for kjønn, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Det er vi glade for, men mener de forskjellige gruppene bør fremgå direkte av lovteksten
- Vi støtter å endre handlingsplikten til en aktivitetsplikt som pålegger skoleledelsen og skoleeier å gjøre et systematisk arbeid for å sikre elevenes rettigheter, og vi støtter den nye håndhevingsordningen dersom man bryter aktivitetsplikten. Vi stiller oss også bak at aktivitetsplikten skjerpes dersom ansatte krenker elever, og støtter at personer som er ansatt i eller regelmessig oppholder seg på skolefritidsordninger og leksehjelptilbud også omfattes av aktivitetsplikten
- Vi er enige i at det er hensiktsmessig å tydeliggjøre at skolemiljøet skal være “trygt og godt” og ikke bare “trygt”, siden dette i større grad minsker forekomsten av skjønnsvurderinger som ikke ivaretar begge faktorer
- “Han eller hun” er gjennomgående pronomenbruk om elever. Vi kan ikke se at elevenes kjønn er relevant i de aktuelle bestemmelsene, og anbefaler å gå vekk fra pronomenbruk slik at elever som ikke definerer seg som hverken han eller hun, blir inkludert i lovteksten

§ 9 A-2 Retten til eit trygt og godt skolemiljø. Om bruk av nulltoleranse mot alle krenkelser

Vi er enige i forslaget om at nulltoleranse lovfestes uttrykkelig i den overordnede bestemmelsen gjennom at “skolene skal ha nulltoleranse mot mobbing, vold,

diskriminering, trakassering eller annen krenkelse” (s. 9). Dette er et tydelig politisk signal om å skjerpe rettsikkerheten til elevene, og vil i praksis forplikte skoleansatte til større handlekraft mot krenkelser gjennom den nye håndhevingsordningen.

Det er som foreslått nødvendig at krenkelsesbegrepet er så vidt at det omfatter ord og handlinger som “ikke er verken regelmessige eller ondsinnede” (s. 73), og at det både kan omfatte “aktive handlinger og verbale uttrykk” (s. 73), men også mer “passiv opptreden som utestenging, isolering og baksnakking” (s. 73). Notatet argumenterer med at “det avgjørende er om hendelsene kan oppleves plagsomme eller krenkende for den eleven som blir utsatt for det” (s. 73).

Vi er enige i at det er et viktig premiss at det i en situasjon der en elev blir rammet av mobbing, vold, diskriminering, trakassering eller annen krenkelse, er avgjørende hvordan eleven selv opplever hendelsen(e). Presiseringen kan, gjennom formuleringen, imidlertid gi et bilde av at nulltoleransen, og videre aktivitetsplikten, kun skal gjelde når en enkeltelev blir rammet. Vi foreslår derfor følgende ordlyd:

§ 9 A-2 Retten til eit trygt og godt skolemiljø

Alle elevar har rett til eit trygt og godt skolemiljø som fremjar helse, trivsel og læring. Skolane skal ha ***ein generell*** nulltoleranse mot mobbing, vald, diskriminering, trakassering og anna krenking, ***uavhengig om krenkinga er retta mot ein bestemt person***

Vi mener at nulltoleranse mot mobbing, vold, diskriminering, trakassering eller annen krenkelse, herunder skjellsord som omhandler homonegativitet og transnegativitet, bør være en *generell nulltoleranse* som utløser aktivitetsplikten uavhengig av om utsagnet/krenkelsen er rettet mot én bestemt person eller ikke. Dette er i tråd med forskning på skolemiljø, som anbefaler nulltoleranse for bruk av lhbt-relaterte

skjellsord.⁸ ”Homo” er fortsatt et av skolens mest brukte skjellsord⁹, noe som er med på å gjøre skolehverdagen til mange utrygg. Et viktig perspektiv er at homo- og transnegativitet ikke bare rammer den enkelte som blir tilsnakket eller trakassert, det skaper et utrygt skolemiljø for potensielt alle som hører det. Elever som blir utsatt for disse skjellsordene får et tydelig signal om at man må passe seg for å ikke være eller gjøre kjønn på ”feil” måte¹⁰. Dersom man tillater at homo- og transnegative skjellsord er en del av norske skolemiljø, uten at man har en eksplisitt uttalt nulltoleranse for denne type ordbruk, er dette skadelidende for et trygt og godt skolemiljø for alle elever.

Barn og unge med særskilt sårbarhet trenger særskilt vern, også i opplæringsloven

Som skrevet over er vi for en generell nulltoleranse mot krenkelser. Det er behov for et særskilt vern i opplæringsloven for barn og unge med særskilt sårbarhet for krenkelser, trakassering og diskriminering. Departementet viser til at det ”gjennom rettspraksis (Rt. 2012 s. 146) er understreket at skolen har et skjerpet ansvar for å ivareta elever med særskilt sårbarhet”(s. 16). Departementet beskriver videre at ”slik sårbarhet kan være knyttet til for eksempel elevens religion, seksuell orientering, om han eller hun har nedsatt funksjonsevne eller forhold ved elevens familie.”(s. 16) Vi mener dette bør fremgå i lovteksten.

Gjeldende diskrimineringslover verner om blant annet seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Opplæringsloven skal i første rekke brukes av skoleansatte som trenger et tydelig lovverk de kan forstå og benytte seg av.I

⁸Slåtten, H. m.fl., 2012: *Erfaringer med tiltak for forebygging og handtering av homo- og horerelaterte kallenamn i ungdomsskolen*. Bergen: Universitetet i Bergen.

⁹Slåtten, H. m.fl., 2012: *Erfaringer med tiltak for forebygging og handtering av homo- og horerelaterte kallenamn i ungdomsskolen*. Bergen: Universitetet i Bergen.

¹⁰ Røthing & Svendssen, 2009: *Seksualitet i skolen. Perspektiver på undervisning*. Oslo: Cappellen Damm

Regjeringens nylige lanserte handlingsplan mot diskriminering på bakgrunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, *Handlingsplan LHBTI: Trygghet, mangfold, åpenhet*, er mange av Kunnskapsdepartementets forslag til endringer i opplæringsloven og friskoleloven listet opp under tiltak 8 for barnehage og skole som tiltak som skal verne om barn og unge som er lhbt, herunder nulltoleransen mot krenkelser, aktivitetsplikten, styrket klageadgang og dagbøter. Vi anser det dermed som viktig at faktorer som kan gjøre elever særskilt sårbare, som seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, nevnes eksplisitt i lovteksten. Vi foreslår et eget ledd i § 9 A-4 om aktivitetsplikt, men et eventuelt ekstra ledd kan også ligge andre steder i lovteksten.

§ 9 A-4 Aktivitetsplikt for å sikre eit trygt og godt psykososialt skolemiljø

Alle tilsette ved skolen skal følge med på om elevane har det trygt og godt på skolen.

Ein tilsett som får mistanke om eller kjennskap til at ein elev blir krenkt eller på andre måtar ikkje har det trygt og godt på skolen, skal snarast undersøkje saka og varsle skoleleiinga om det trengst. Om det er mogleg, skal den tilsette sjølv gripe inn. Rektor skal varsle skoleeigaren i alvorlege tilfelle.

Skolen har eit skjerpa ansvar for barn med særskild sårbarheit, som til dømes er knytt til elevens religion, seksuell orientering, om eleven har nedsatt funksjonsevne eller forhold ved familien.

Oslo, 15. juli 2016

Med vennlig hilsen

*Synne Hall Arnøy
Tiltaksleder Rosa kompetanse skole
FRI – Foreningen for kjønns- og
seksualitetsmangfold*

*Hilde Arntsen
Rådgiver Rosa kompetanse 7
FRI – Foreningen for kjønns- og
seksualitetsmangfold*